

ACCIDENTUL DE LA CERNOBÎL: PROPAGANDA COMUNISTĂ ÎN REFERINȚELE MASS MEDIA DIN ROMÂNIA

*Băcan Miruna-Valentina**

Abstract: The topic we propose involves the route of information about Chernobyl accident that happened in April 1986 from Moscow to Bucharest and also the reaction of the communist authorities in terms of informing the population. Basically, the work involves an analysis of the articles related to the accident published in the romanian newspapers Scînteia and România Liberă.

Keywords: Chernobyl, Explosion, Communism, Mass media, Propaganda

Introducere

Noaptea de 26 aprilie 1986 urma să clatine întregul continent european în urma exploziei reactorului numărul patru al centralei nucleare „Vladimir Ilici Lenin”, care avea să lase pentru multe decenii o moștenire radioactivă omenirii. Consecințele imediate ale accidentului au vizat în primul rând Uniunea Sovietică, care a trebuit să înfrunte o acutizare a crizei economice și energetice prin care deja traversa, la care se adăuga și criza umanitară din lunile ce au urmat. Împinsă de iluzia că poate ascunde adevărul despre cele întâmplate în acea noapte la Cernobîl, Moscova a întârziat în a da informații despre accidentul nuclear survenit. Însă, în zilele de tăcere ale autorităților, norul radioactiv rezultat din vulcanul reactorului a străbătut continentul, iar la patru zile de la accident, în urma schimbării direcției vântului dinspre Kiev, radiațiile au pătruns pe teritoriul României, începând din nord și nord-est, deasupra județelor Moldovei.

Accidentul de la Cernobîl rămâne un subiect de actualitate care beneficiază de perspective noi, științifice în istoriografia străină. Ultimii ani au adus o revitalizare a documentării accidentului de la Cernobîl prin lucrări de referință precum cea a lui Serhii Plokhy¹, una dintre puținele lucrări care cuprinde istoria centralei de la construirea acesteia până la închiderea ultimului reactor în anul 2000. De asemenea, lucrarea lui Adam Higginbotham² plasează accidentul de la Cernobîl într-o lumină actuală prin utilizarea instrumentelor interdisciplinare de analiză atât

* Student Doctorand în cadrul Școlii Doctorale de Istorie, Universitatea din București, miruna.bacan@s.unibuc.ro

¹ Sherii Plokhy, „*Chernobyl: History of a Tragedy*”, Editura Penguin Books Ltd, Londra, 2018.

² Adam Higginbotham, „*Cernobîl în miez de noapte, Povestea nespusă a unui dezastru nuclear*”, Editura Bestseller, 2021.

din domeniul istoriei, precum și din cel al sociologiei și psihologiei. Cu toate acestea, raportându-ne la istoriografia românească, remarcăm o carență privind evenimentul din Ucraina petrecut în luna aprilie a anului 1986.

Dat fiind faptul că subiectul accidentului de la Cernobîl este unul ofertant, în cele ce urmează ne propunem o analiză asupra modului în care autoritățile de la Moscova au controlat propagarea informațiilor în afara granițelor sovietice. Concomitent, vom surprinde reacțiile autorităților de la București și timpul de reacție pe care l-au avut în informarea populației. De asemenea, ne vom dedica asupra unui studiu de caz al presei comuniste, care să ne ofere o înțelegere în profunzime a implicațiilor acestui eveniment asupra conducerii comuniste, dar și asupra percepției publice.

Metodologie

Elementul de noutate tematică pe care îl propunem ne determină să folosim ca și instrumente conceptele de propagandă și de opinie publică, care ne vor ajuta să conturăm imaginea accidentului de la Cernobîl rămasă în percepția colectivă în urma informărilor din periodicele vremii, atent monitorizate de autorități.

Utilizat frecvent în regimurile socialiste, termenul de propagandă este un instrument în procesul de creare al „omului nou”. Propagandă vizează manipularea psihologică a individului și are ca scop final determinarea destinatarului de a accepta voluntar ideile livrate ca și cum ar fi ale sale prin influențarea emoțiilor și prejudecăților pe care le are. „Propagandă este diseminarea de idei menită să convingă oamenii să gândească și să acționeze într-un anumit mod și pentru un anumit scop persuasiv”³.

Noțiunii de propagandă îi sunt asociate minciuna, manipularea și distorsionarea realității, elemente pe care le găsim în informările prezente în periodicele vremii referitoare la evenimentul petrecut peste graniță în anul 1986.

Ideile, comportamentele, evenimentele capătă întodeauna o semnificație și o importanță în cadrul unui grup social, care trece printr-un sistem de valori, credințe și norme tot ce îl înconjoară. Perspectivele de interpretare a evenimentelor de către un grup social variază în funcție de semnificațiile care i se acordă respectivului eveniment, după cum nota Ole R. Holsti, opinia publică este volatilă⁴ și vulnerabilă. Iar formele de mass-media s-au dovedit a fi un instrument esențial în formarea opiniei publice, martoră fiind presa comunistă, care înfățișa o țară sănătoasă în schimbul unei țări bolnave. Deși evenimentul din Ucraina era de interes public, periodicele comuniste au publicat un număr insignifiant de articole despre accident, ascunse printre temele majore ale propagandei comuniste. Camuflate în paginile ziarelor și îngropate la Secțiunea Actualitatea Internațională, articolele despre accidentul nuclear de la Cernobîl au trecut neobservate, așa cum

³ Nicholas J. Cull, David Culbert, David Welch, *Propaganda and Mass Persuasion. A Historical Encyclopedia, 1500 to the Present*, California, ABC CLIO, 2003, p. XIX.

⁴ Ole R. Holsti, “Public Opinion and Foreign Policy: Challenges to the Almond-Lippmann Consensus Mershon Series: Research Programs and Debates,” *International Studies Quarterly* 36, no. 4 (December 1992): 439–66.

și-au propus autoritățile de la București.

Accidentul de la Cernobîl în discursul de la Moscova. Referințele mass-media în presa internațională.

Informarea publicului despre accidentul petrecut la Cernobîl a întârziat să apară în mass-media europeană, în lipsa unor informații din partea Uniunii Sovietice cu privire la modul în care s-a produs accidentul, precum și la consecințele acestuia. Vaga informare din partea autorităților sovietice a determinat statele Blocului Comunist, printre care și România, să informeze publicul cu privire la accidentul de la Cernobîl la câteva zile distanță de explozie. Ungaria și Polonia „au fost primele din bloc care au încărcat prima versiune TASS în seara zilei de 28 aprilie, în timp ce presa bulgară a fost ultima care a făcut acest lucru, oferind aceeași relatare TASS în seara zilei de 29 aprilie la radio și pe 30 aprilie în presă. Presa română a așteptat și ea până în aceeași zi”⁵.

În ceea ce privește gestionarea situației interne, toate guvernele Blocului au întârziat să-și informeze publicul despre efectele radioactive de la Cernobîl, iar informațiile erau adesea nesigure pe această temă. Polonia și România, cele două țări situate cel mai aproape de sursa de precipitații radioactive, au anunțat introducerea restricțiilor privind consumul anumitor tipuri de legume și produse lactate, precum și distribuirea iodului de potasiu la copiii în scopuri profilactice. Atât Polonia, cât și România au anunțat înființarea unor organisme ad-hoc la nivel înalt pentru a coordona gestionarea situației. Pe 28 aprilie, Polonia a instituit o comisie guvernamentală condusă de viceprim-ministru. Trei zile mai târziu, o comisie de stat condusă de Elena Ceaușescu a discutat despre problema sănătății în România.

Toate statele din Blocul Socialist au reprodus cu fidelitate comunicatele zilnice TASS de la acea vreme, au oferit știri vagi și incomplete și nu și-au pus întrebări serioase cu privire la cauzele, manipularea și consecințele accidentului din Ucraina. Cu toate acestea, abordarea situației a fost diferită de la caz la caz.

Presa maghiară și est germană a oferit cea mai abundentă acoperire, cu numeroase articole de presă, adesea pe prima pagină și știri frecvente la radio și televiziune. Ei au folosit nu numai surse sovietice, ci și „o cantitate semnificativă de surse occidentale”⁶. Presa bulgară și cehoslovacă s-a bazat foarte mult pe sursele sovietice, în timp ce presa iugoslavă a publicat articole sub semnul întrebării și a criticat defectele sistemului sovietic. Mass-media românească s-a limitat la o lansare TASS pe zi până la data de 8 mai, după care reportajele au devenit din în ce mai rare.

Cea care s-a remarcat a fost mass-media poloneză, care a prezentat discuții ample ale experților științifici și medicali, într-un efort clar al autorităților de a proiecta o nouă imagine de deschidere și de a stabili noi direcții în comunicarea cu

⁵ A.N.I.C., Colecția „Gabanyi Anneli Ute”, Dosar 549/1986, f. 72.

⁶ *Ibidem*, p. 73.

publicul în această privință. În Ungaria și RDG, oamenii de știință au fost, de asemenea, convocați în mod repetat pentru a liniști publicul în conferințe de presă și interviuri, în timp ce în Cehoslovacia și Bulgaria acest fapt s-a întâmplat într-o măsură mai mică, iar în ceea ce privește România, acest lucru a fost inexistent.

Studiu de caz. Propaganda comunistă în Scânteia și România Liberă.

Analiza propagandei comuniste în articolele referitoare la evenimentul din Ucraina impune să punctăm gradul de informare al autorităților române cu privire la accidentul survenit. În ciuda impedimentelor în discuțiile cu Moscova, autoritățile române au intrat în posesia informațiilor despre anvergura situației prin intermediul posturilor de radio ale armatei. Astfel că, la data de 30 aprilie 1986, chiar în ziua în care norul radioactiv tranzita teritoriul României, Ministrul Apărării Naționale, Vasile Milea, îi trimitea Secretarului General al PCR un raport bine informat despre situație, privind gradul de radiații eliberate, direcția norului radioactiv, dar și măsurile adoptate în plan internațional. Autoritățile comuniste erau conștiente de postura României în fața accidentului nuclear și implicit adoptau măsuri pentru monitorizarea radiațiilor, în tăcere. Cu toate acestea, informarea populației a ocupat ultimul punct pe ordinea de zi a ședinței privind accidentul nuclear de la Cernobîl⁷, intenția autorităților fiind ca știrea despre eveniment să nu ajungă la un fragment semnificativ de oameni, și chiar dacă ar fi ajuns, să nu ofere informații relevante, demers specific propagandei comuniste.

Prima consemnare a unui accident nuclear petrecut la centrala de la Cernobîl în presa comunistă românească este făcută la data de 30 aprilie 1986, abia la patru zile după cele întâmplate în Ucraina. Ea este prezentată la pagina a șasea a secției *Actualitatea Internațională* a ziarului *România Liberă*, menționată sub un titlu sec, ce nu trezește interesul cititorului și nu subliniază importanța informației. Astfel că, în josul paginii, scrisă cu litere mici, știrea este ascunsă sub titlul *Din partea Consiliului de Miniștri al U.R.S.S.*

Cu toate că titlul nu inspiră nimic, respectând normele de redactare impuse de propaganda comunistă, știrea conține informații importante și concrete, preluate de la agenția sovietică de presă TASS de către Agerpres. Sub un ton neutru știrea prezintă următoarele:

„Agenția sovietică T.A.S.S. transmite: La Centrala atomoelectrică de la Cernobîl, situată la 130 de kilometri nord de Kiev, s-a produs o avarie. [...] Potrivit datelor preliminare, avaria s-a produs într-una din clădirile celui de-al patrulea bloc energetic și a provocat distrugerea unei părți a clădirii reactorului, deteriorarea lui și o anumită scurgere de substanțe radioactive. Celelalte 3 blocuri energetice au fost oprite nefiind afectate

⁷ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Administrativ - Politică, Dosar 42/1986, f. 11.

și se află în rezervă. În timpul avariei au încetat din viață 2 persoane. Au fost întreprinse măsuri urgente de lichidare a consecințelor avariei. În prezent, situația radiațiilor de la centrala atomoelectrică și din zona înconjurătoare s-a stabilizat: celor afectați li se acordă asistența medicală necesară. Locuitorii din complexul centralei atomoelectrice și din 3 localități învecinate au fost evacuați. Situația radiațiilor este supravegheată continuu la centrala atomoelectrică de la Cernobîl și în zona învecinată”⁸.

Aceeași știre este reprodușă identic în cotidianul *Scînteia*, organul de presă al PCR, care a servit controlului ideologic al partidului. Prezentă la pagina șase a ziarului *Scînteia*, știrea este estompată de titlul *Idealuri mărețe, nobile pe steagul de luptă al comuniștilor români. Cu fermitate și consecvență împotriva fascismului și războiului*⁹, scris cu majuscule pentru a sublinia măreția partidului ce împlinea șaiszeci și cinci de ani de la fondare.

Cea de-a doua informare a opiniei publice despre accidentul nuclear are loc următoarea zi, la data de 1 mai, care purta numele de *Ziua muncii, ziua solidarității internaționale a celor ce muncesc!*, pe primele pagini ale periodicelor. Așadar, în umbra zilei de 1 mai, ce a ocupat în cotidienele vremii, respectiv în ziarele *Scînteia* și *România Liberă*, nu mai puțin de cinci pagini de elogii aduse gloriosului partid, își făcea loc și modesta comunicare despre cele întâmplate la Cernobîl.

Știrea, aproape identic formulată este prezentă la pagina cinci în ambele cotidiene ale vremii, mascată de știrile ilustrative acelei zile ce purtau numele de *Adunări festive în județe cu prilejul zilei de 1 Mai*¹⁰ sau îngropată în paragrafe interminabile dedicate zilei muncii. Formularea știrii rămâne fidelă celei precedente, fiind prezentată sub numele *Din partea Consiliului de Miniștri al U.R.S.S.* și urmată de subtitlul *În legătură cu avaria de la centrala atomoelectrică de la Cernobîl*.

Asemenea articolelor din ziua anterioară, știrea este o preluare Agerpres a unui comunicat venit din partea agenției TASS a Uniunii Sovietice. Elementul de noutate stă în acuzația adusă statelor occidentale cu privire la „speculațiile” pe care le-au făcut despre gravitatea accidentului: „Unele agenții occidentale difuzează zvonuri potrivit cărora din cauza avariei la centrala atomoelectrică ar fi murit mii de oameni”¹¹ și dezmințirea acestora.

Pe aceeași pagină a ziarelor unde este publicat raportul venit din partea U.R.S.S. întâlnim o a doua informare: *De la comandamentul central de supraveghere și control al calității mediului înconjurător*, menit să calmeze publicul prin asigurarea acestuia că au fost instituite măsuri de siguranță, iar

⁸ *România Liberă*, 30 aprilie 1986, p. 6.

⁹ *Scînteia*, 30 aprilie 1986, p. 6.

¹⁰ *România Liberă*, 1 mai 1986, p. 5.

¹¹ *Scînteia*, 1 mai 1986, p. 5

pericolul unei creșteri a radiațiilor este ieșit din discuție: „stațiile și laboratoarele din rețeaua națională de control al radioactivității mediului înconjurător, care desfășoară o activitate permanentă de măsurare și supraveghere a nivelurilor radioactivității aerului, apei și solului din țara noastră nu au constatat nicio creștere a acestor niveluri, care se situează în limitele normale”¹².

Data de 3 mai indică o schimbare a metodelor de informare a populației. Observăm că știrile despre avaria de la Cernobîl nu mai sunt șterse sau camuflate în paginile ziarelor, ci sunt evidențiate prin îngroșarea titlurilor și folosirea majusculilor în redactarea lor. Această abatere de la cenzura presei putea să însemne un singur lucru: creșterea radiațiilor.

Periodicul *Scînteia*, la data de 3 mai 1986, publică comunicatul de mai jos pe prima pagină a ziarului, în partea dreaptă, sus, alături de nelipsitul omagiu adus zilei de 2 mai, Ziua Tineretului:

„În ziua de 1 mai 1986, la Comitetul Central al Partidului Comunist Român [...] s-a analizat situația creată ca urmare a accidentului produs la Centrala atomoelectrică de la Cernobîl, din zona Kiev. Comandamentul central de supraveghere și control al calității mediului înconjurător a raportat că din măsurătorile efectuate pe teritoriul țării noastre s-a constatat că, în noaptea de 30 aprilie spre 1 mai au apărut unele creșteri ale radioactivității în nord-estul țării. Pentru coordonarea tuturor măsurilor necesare a fi luate, în raport cu situația creată, s-a instituit o comisie de partid și de stat condusă de tovarășa Elena Ceaușescu [...]. Rețeaua națională de stații și laboratoare urmărește, în continuare, conform programului stabilit, radioactivitatea mediului înconjurător”¹³.

Comunicatul a fost însoțit de două notificări destinate informării despre evoluția stării de radioactivitate, pe parcursul zilelor de 1 și 2 mai. Astfel, este menționat că „în noaptea de 1 spre 2 mai s-a înregistrat o creștere a radioactivității mult peste limitele normale, în special în județele Iași, Suceava, Mureș, Cluj și în Municipiul București”¹⁴. Știrea este publicată atât în *România Liberă*, cât și în periodicul *Scînteia*, însă în cazul celor două informări nu putem să vorbim despre privilegiul primei pagini, ci le găsim tot la pagina cinci a ambelor ziare, urmând tradiția celor dinaintea lor. Anunțul de mai sus este însoțit de recomandările necesare, adresate populației:

„Să folosească apa potabilă numai din rețeaua urbană, din puțurile de adâncime sau apă minerală; Să asigure spălarea riguroasă cu

¹² *România Liberă*, București, 1 mai 1986, p. 5.

¹³ *Scînteia*, 3 mai 1986, p. 1.

¹⁴ *România Liberă*, 3 mai 1986, p. 5.

apă potabilă a legumelor și fructelor înainte de consum; Copiii să evite ieșirile îndelungate în spații deschise; Unitățile agricole și gospodăriile individuale să asigure adăparea animalelor din puțurile de adâncime și să protejeze prin acoperire fântânile și furajele”¹⁵.

Cea de-a doua informare din partea Comisiei de partid și de stat menționează o scădere pe parcursul zilei de 2 mai a radioactivității, însă aceasta „se menține la un nivel ridicat, peste normele admise”¹⁶.

În ziua de 4 mai știrile referitoare la centrala de la Cernobîl lipsesc din periodicul *România Liberă*, dar sunt prezente la aceeași pagina, cea cu numărul cinci, a ziarului *Scînteia*. Sub titlul *Din partea Comisiei de partid și de stat pentru supravegherea și controlul calității mediului*, știrea servește o informație pozitivă în primele rânduri: „Din măsurătorile efectuate pe întreg teritoriul țării [...] rezultă că, în cursul zilei de 3 mai, în unele din zonele afectate, inclusiv în Municipiul București, se înregistrează – ca urmare a unei circulații atmosferice favorabile pentru țara noastră – o scădere, în continuare, a radioactivității”¹⁷ și continuă sub semnul realității, menționând că radiația se menține peste normele admise: “Cu toate acestea, sunt încă zone în care s-a constatat o creștere a radioactivității. [...]”¹⁸.

În zilele de 6 și 7 mai, organul de presă *Scînteia* continuă să livreze informații *Din partea Comisiei de partid și de stat pentru supravegherea și controlul calității mediului*, care repetă aceleași date din zilele precedente. În continuare se pune accentul pe calmarea populației: „În alte zone radioactivitatea este mai ridicată, fără însă a prezenta pericol pentru sănătatea populației”¹³⁸. La 7 mai 1986 sunt repetate aceleași informații, doar că de această dată sunt însoțite de recomandări, aceleași recomandări publicate pe data de 3 mai 1986.

Din data de 7 mai, informațiile referitoare la centrala nucleară de la Cernobîl își pierd din consecvență și sunt publicate la o diferență considerabilă. Pe 8 mai, ziarele românești au umplut paginile cu interminabile rânduri, pline de fast dedicate aniversării a *65 de ani de la înființarea Partidului Comunist Român*. Titluri precum *Un drum de glorioasă istorie, o opera intrată în istorie, PARTIDUL în viața țării, în viața poporului* au acaparat paginile ziarelor. O altă știre care s-a bucurat de atenția presei a fost legată de victoria echipei Steaua în meciul cu F.C. Barcelona, meci în urma căruia Steaua a câștigat Cupa Campionilor Europeni la fotbal, în timp ce dezastrul care avea să afecteze lumea pentru următoarele decenii pierdea și ultimii quadranți de la pagina cinci.

La data de 13 mai în periodicul *România Liberă*, la aceeași pagină cu

¹⁵ *Scînteia*, 3 mai 1986, p. 5.

¹⁶ *România Liberă*, 3 mai 1986, p. 5.

¹⁷ *Scînteia*, București, 4 mai 1986, p. 5.

¹⁸ *Ibidem*.

numărul cinci întâlnim un articol scris cu litere mărunte, despre o informare a Comisiei de partid și de stat, care cuprinde aceleași informații oferite de *Scînteia* cu aproape o săptămână de zile în urmă. Pe 15 mai în *Scînteia* se repetă aceeași știre, sub aceeași denumire. La 27 mai 1986 tot în ziarul *Scînteia* este publicată sub denumirea de *Comunicat*, tot la pagina cinci, pierdută printre alte rânduri, o știre care informează:

„În ultimele zile radioactivitatea aerului, apei și depunerilor la sol a marcat o scădere semnificativă, cu evidentă tendință de a intra în limitele normale ale radioactivității naturale.

Legumele și fructele se pot consuma în condiții normale. Supravegherea calității factorilor de mediu se va face în continuare prin rețeaua națională pentru controlul radioactivității mediului înconjurător”¹⁹.

Concluzii

Putem concluziona că informațiile privind accidentul de la Cernobîl au avut parte de un traseu anevoios în drumul lor de la Moscova la București. Reacțiile autorităților comuniste au fost uniforme, cu mici diferențe. Demersurile conducerii de la București în contextul accidentului nu au fost altceva decât încercări eșuate de a monitoriza radiațiile prezente pe teritoriul românesc, prin numirea unei comisii de control condusă de Elena Ceaușescu, care avea să adopte o serie de măsuri ce vizau mai degrabă o rutină de control, și nu măsuri impuse de gravitatea situației. În ceea ce a privit informarea publicului despre un eveniment de interes național, Nicolae Ceaușescu a decis să înștiințeze vag opinia publică din teama unei posibile revolte a populației, care deja intrase în posesia informațiilor despre accident prin intermediul posturilor de radio străine.

Conchidem că informarea populației în contextul accidentului nuclear de la Cernobîl a fost mediocră, menită să nu ridice întrebări serioase sau să nu periclitizeze eficiența guvernării comuniste. Presa românească care deservea Partidul Comunist Român a apelat la propagandă și cenzură, pentru a nu pune Uniunea Sovietică într-o lumină proastă în pofida importanței informațiilor cu caracter public legate de accidentul din Ucraina. În consecință, accidentul nuclear nu o ocupat mai mult de câteva rânduri în paginile ziarelor românești, în timp ce statele europene democratice umpleau pagini întregi pe această subiect. În timp ce jumătate de continent european trecea prin momente de panică și îngrijorare, monitorizând cu atenție norul radioactiv, jumătatea noastră, a țărilor comuniste, se pregătea de serbările anuale de 1 Mai Muncitoresc.

¹⁹ *Scînteia*, 27 mai 1986, p. 5.

BIBLIOGRAFIE

I. Surse primare

I.1 Fonduri arhivistice

Arhivele Naționale Istorice Centrale

1. Fondul Comitetului Central al Partidului Comunist Român
- Secția Administrativ-Politică, anii 1980-1989
2. Colecția Gabanyi Anneli Ute

I.2 Periodice

1. *Agenția Națională de Presă Agerpres*, 1986
2. *România Liberă*, 1986
3. *Scânteia*, 1986

II. Surse secundare

II.1 Lucrări de specialitate

1. BAVERSTOCK, Keith, *Chernobyl 25 years on: Lessons have not been learnt and the full public health implications are unknown*, în "British Medical Journal", 2011, Vol. 342, Nr. 7804, pp. 936-937
2. ILINCA, Alina; BEJENARU, Liviu Marius, *Secretomanie și controlul informațiilor în România socialistă (1965-1989)*, în „Arhivele Totalitarismului”, nr. 3-4/2006
3. PLOKHY, Serhii, *Chernobyl: History of a Tragedy*, Penguin Books, London, United Kingdom, 2019

II.2 Lucrări generale

1. CIOROIANU, Adrian, *Pe umerii lui Marx. O introducere în istoria comunismului românesc*, Editura Curtea Veche, 2005
2. CULL, Nicholas J.; CULBERT, David; WELCH, David, *Propaganda and Mass Persuasion. A Historical Encyclopedia, 1500 to the Present*, California, ABC CLIO, 2003
3. DELETANT, Dennis, *România sub Regimul Cosmunist*, Fundația Academia Civică, București, 2010
4. FAIRCLOUGH, Norman, *Media Discourse*, Bloomsbury Academic, 1995
5. FELLOWS, Erwin W., *Propaganda: History of a Word*, American Speech, Vol. 34, No. 3, 1959
6. FROMM, Erich, *Frica de libertate*, Editura Universitas, București, 1998
7. JERVIS, Robert, *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton University Press, New Jersey, 2017
8. Jowett, Garth S., O'Donnell, *Victoria, Propaganda & Persuasion* (Sixth Edition), Los Angeles, SAGE, 2015
9. O'SHAUGHNESSY, Jackson, *Politics and propaganda. Weapons of mass seduction*, Manchester Univeristy Press, 2004
10. SOULES, Marshall, *Media, Persuasion and propaganda*, Edinburgh Univeristy Press, 2015
11. TISMĂNEANU, Vladimir, *Raport Final*, Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, București, 2006

II.3 Instrumente de lucru

1. ACADEMIA ROMÂNĂ, INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ, IORGU IORDAN"-AL. ROSETTI, *Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Univers Enciclopedic
2. COURTOIS STEPHANE, *Dicționarul Comunismului*, Polirom, București, 2008

3. PALMOUSKY, Jan, *A Dictionary of Contemporary World History: from 1900 to the Present Day*, Oxford University Press, Oxford, New York, 2004

II.4 Articole publicate online

1. *Adevărul* - [Coșmarul Cernobîl în România, povestit după 30 ani. Ce valori înspăimântătoare ale radiațiilor au fost înregistrate în 1986 | adevarul.ro](#)
2. *Adevărul* - [Tragedia de la Cernobîl, o manipulare sovietică. Mușamalizarea bilanțului celui mai mare dezastru nuclear din istorie | adevarul.ro](#)
3. *Historia* - [Cât de mult a fost afectată populația României de accidentul de la Cernobîl. Ce a ascuns Ceaușescu! \(historia.ro\)](#)
4. *Historia* - [Cum s-a petrecut accidentul de la Cernobîl din urmă cu 34 de ani - „Vina a aparținut omului sovietic și îndoctrinării regimului din URSS“ \(historia.ro\)](#)
5. *Minecraft Stories* - [Povestea Cernobîlului. Partea 1: „Focul. Sâmbătă, 1:25 a.m.” - Minecraft Stories](#)
6. *Radio România Cultural* - [DOCUMENTAR: Cernobîl – 35 de ani după dezastru – Radio România Cultural \(radioromaniacultural.ro\)](#)
7. *Revista Medicina Militară* - [RJMM-vol-CXIX-nr-3-din-2016.12-19.pdf \(revistamedicinamilitara.ro\)](#)
8. *Știința Tehnică* - [Cernobîl, teribilul an 1986 - discuție cu Prof. Gheorghe Pascovici, IFIN-HH \(stiintasitehnica.com\)](#)